

עיונים לשבת פרשת ראה עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

דרישת המקדש

הרב שאולי גרינפלד

והקרבת האש תמיד, ואליו תהיה הפניה ובו תהיה החגיגה וההתקבצות בכל שנה כמו שיתבאר, והוא אָמַר: 'ועשו לי מקדש'. ולשון ספרו⁶: שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ...".

וצריך להבין מפני מה בהלכות מלכים הביא הרמב"ם את הפסוק מהפרשה שלנו, בעוד שבהלכות בית הבחירה ובספר המצוות בחר הרמב"ם להביא פסוק מפרשת תרומה.

הגאון רבי איסר זלמן מלצר, בספרו אבן האזל⁷ ביאר, שבאמת המצווה לבנות את בית המקדש נלמדת מהפסוק בתרומה: 'ועשו לי מקדש'. אלא שאם היה כתוב רק הפסוק בתרומה, היינו אומרים שהמצווה כבר התקיימה בהקמת המשכן במדבר. מניין לנו שגם לדורות ישנה מצווה לבנות בית מקדש? על כך בא הפסוק בפרשתנו ומלמד שגם בארץ ישראל יש מצווה: 'לשכנו תדרשו ובאת שמה'.

רבי איסר זלמן אינו מסביר מדוע דוקא בהלכות מלכים הובא הפסוק בפרשה שלנו, ואילו בהלכות בית הבחירה הובא הפסוק מפרשת תרומה. אבל דבריו מסבירים מדוע בספר המצוות מובא הפסוק בתרומה, שהרי שם נאמרה המצווה במקורה, בעוד שהפסוק אצלינו רק מבאר אותה.

מעט בשונה, תירץ הגרי"ד סולבייצ'יק⁸. הרב סולובייצ'יק ביאר שישנן שתי מצוות: מצווה אחת לבנות מקדש, שנאמרה בפרשת תרומה, ומצווה נוספת לבנות בית עולמים, שנאמרה בפרשתנו.

המצווה לבנות מקדש התקיימה בכל מרכזי העבודה שהיו

לאחר שהתורה מצווה אותנו להכרית את על מוקדי הפולחן האילולי שהשאירו הכנענים תחת כל עץ רענן, מצווה אותנו את התורה לרכז את עבודתנו לשם ה' במקום המיועד לכך. וכך נאמר¹:

"כי אם אל המקום אשר יבחר ה' א-להיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם, לשכנו תדרשו ובאת שמה".

בתחילת הלכות מלכים², מביא הרמב"ם את הפסוק הזה, כמקור לכך שישנה מצווה לבנות את בית המקדש, וכך כתב:

"שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ: למנות להם מלך... ולהכרת זרעו של עמלק... ולבנות להם בית הבחירה, שנאמר: 'לשכנו תדרשו ובאת שמה'".

הלחם משנה העיר, שאת המצווה לבנות את בית המקדש, מביא הרמב"ם גם בתחילת הלכות בית הבחירה³, אלא ששם מביא הרמב"ם פסוק מפרשת תרומה:

"מצוות עשה לבנות בית לה' מוכן להיות מקריבין בו הקרבנות וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה, שנאמר⁴: 'ועשו לי מקדש'".

להערתו של הלחם משנה, ראוי להוסיף גם את דברי הרמב"ם בספר המצוות⁵, שם הביא הרמב"ם גם את דבריו בהלכות בית הבחירה וגם את דבריו בהלכות מלכים, אבל צירף להם פסוק אחד בלבד:

"הציווי שנצטווינו לעשות בית לעבודה, שבו תהיה ההבערה

1	דברים י"ב, ה.	6	פרשת ראה פסקה ס"ז פסוק י.
2	א, א.	7	בהלכות מלכים שם.
3	א, א.	8	רשימות שיעורים הלכות מלכים שם, אות ג.
4	שמות כ"ה, ח.		
5	מצוות עשה כ. עמ' ס"ג במהדורת הגאון מהר"י קאפח.		

להזכיר לנו את המקדש, שבו אכן נטלו לולב לאורך כל חג הסוכות. מניין לנו שאכן יש עניין לתקן תקנות שתוכנן הוא 'זכר למקדש'. עונה הגמרא¹⁰:

"ומנלן דעבדין [ומניין לנו שעושים] זכר למקדש? דאמר קרא [שאמר הכתוב]¹¹: 'כי אעלה אֶרְכָּה לָךְ, וּמִמְכוֹתֶיךָ אֶרְפָּאֵךְ נָאֵם ה', כי נִדְחָה קְרָאוּ לָךְ, צִיּוֹן הִיא, דַּרְשׁ אֵין לָהּ - מכלל דבעיא דרישה [שצריכה דרישה]".

הנבואה מלינה על כך שאין דורש לציון, הרי שישנה חובה לדרוש לציון, ומכאן למד רבן יוחנן בן זכאי לתקן תקנות 'זכר למקדש'.

אלא שכאן יש לתמוה: מה הוסיף הפסוק בירמיהו, שקורא לדרוש את ציון, על הנאמר כבר בפרשה שלנו: 'לשכנו תדרשו ובאת שמה'?

תשובה לכך, מצאתי שלמד הרב איתן שנדורפי בספרו הדר התורה על חומש דברים¹², מדברי הרד"ק האחרון בספר שמואל¹³:

"ובדרש [כלומר: במדרש¹⁴]: כל האֶלֶפִים האלה שנפלו בימי דוד [במגפה שהייתה אחרי שמנה את ישראל] לא נפלו אלא על ידי שלא תבעו בית המקדש. והרי דברים קל וחומר: ומה אם אלו [שנעוד] לא היה [בית המקדש] בימיהם, ולא חרב בימיהם נפלו על שלא תבעו אותו - אנו, שהיה בימינו וחרב בימינו - על אחת כמה וכמה. לפיכך התקינו זקנים ונביאים ליטע בפיהם של ישראל להיות מתפללים שלשה פעמים בכל יום 'השב שכינתך ומלכותך לציון, וסדר עבודתך לירושלם'. אמן כן יהיה רצון".

לולא הפסוק בירמיהו, היה מקום לחשוב שאחרי שדוד המלך כבר דרש את מקום המקדש ושלמה בנו בנה אותו - הרי שמצוות 'דרישת המקדש' כבר התקיימה, ואין לה מקום יותר. על כן בא הפסוק בירמיהו ולימד שאנו צריכים כל הזמן לדרוש ולזכור את ציון. ולהיפך, דוקא כאשר בית המקדש חרב, גדולה עוד יותר גדולה החובה לשוב ולדרוש את בית אלוקינו.

לעם ישראל: במשכן שהיה במדבר, ואחר כך בכל המקומות שבנו משכן בארץ ישראל, בגלגל בשילה בנוב ובגבעון. ואילו את המצווה לבנות בית עולמים, קיים לראשונה שלמה המלך. מצווה זו, מסיימת ואוסרת את האפשרות לבנות משכנות במקומות אחרים.

לאור הבנה זו, מבאר הרב סולובייצ'יק שבהלכות בית הבחירה מובא הפסוק בפרשת תרומה, כיון ששם אנו לומדים את ההלכות של כל מקדש, ואילו בהלכות מלכים, שם פתח הרמב"ם בשלושת המצוות שנצטוו ישראל בכניסתם לארץ, שאחת מהן היא בניית בית עולמים, ולכן שם הביא את הפסוק שבפרשתנו.

ביאור זה מעורר שאלות: הרמב"ם בספר המצוות הביא את הפסוק בפרשת תרומה בלבד, למרות שמיד אחר כך הזכיר ששלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ. והרי לפי מה שלמדנו עכשיו, כאשר מוזכרות שלושת המצוות, יש להביא את הפסוק שמצווה על בית עולמים. ועוד יש לשאול: אם אכן ישנן שתי מצוות - בניית מקדש ובניית בית עולמים, מדוע הרמב"ם בספר המצוות מנה רק את מצוות בניית מקדש?

והנראה בעיני, שיש לשלב את שני הביאורים. ולומר כך: ישנה מצווה אחת לבנות מקדש, והיא נאמרה בפרשת תרומה. ומצווה זו אכן התקיימה בכל במשכנות שקדמו לבית המקדש שבנה שלמה, וגם בשני בתי המקדש. ועל כן בספר המצוות ובהלכות בית הבחירה הביא הרמב"ם את הפסוק בתרומה. אלא שכאמור, רק מהפסוק בתרומה, לא היינו יודעים שיש דין מיוחד לבנות בית עולמים שיסיים את תקופת המשכנות, וזאת למדנו מהפסוק אצלנו. ובחר הרמב"ם להביאו בהלכות מלכים, שהרי פסוק זה הוא המקור לחובתו הציבורית של המלך לדרוש את מקומו של בית העולמים ולבנות אותו שם, כפי שאכן עשו דוד ושלמה.

את המצווה לדרוש את המקדש, אנו מוצאים גם בהקשר אחר. המשנה במסכת ראש השנה⁹ אומרת:

"בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד, משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה, זכר למקדש".

המשנה מלמדת, שמה שהיום אנו נוטלים לולב גם בחול המועד סוכות, זו תקנה של רבן יוחנן בן זכאי, שנועדה

10 ר"ה ל.
11 ירמיהו ל, י"ז.
12 עמ' 190.
13 שמואל ב כ"ד, כ"ה
14 שוחר טוב תהילים י"ז אות ד.